

De cultuurhistorische waarden van het Groene Hart

BERT FRANSSEN

Wat zijn nu eigenlijk de bijzondere kwaliteiten van het Groene Hart? En welke gebieden zijn het meest waardevol? Over deze en andere vragen verscheen eind juni een publicatie met een waarderingskaart van het Groene Hart op schaal 1 : 200.000, tot stand gebracht door het Platform Landschap en Cultuurhistorie. Nieuw is vooral de integrale benadering: alle cultuurhistorische aspecten, het hele landschap met alles erop, eronder en eraan, werden in de waardering meegenomen, dus ook gebouwde monumenten.

In de waarderingskaart werden gebieden van 'topkwaliteit' donkerrood ingekleurd, gebieden van 'middenkwaliteit' oranje, gebieden van 'basiskwaliteit' geel. Zo zijn het grootste deel van de Vechtstreek en het centrale gebied van de Krimpenerwaard 'top', maar de zuidpunt van de Haarlemmermeer slechts 'basis'. Ik tast de waarderingskaart van het Platform met mijn ogen af en zie dat het Groene Hart vlak bij mijn huis begint. Het heeft daar

'topkwaliteit', maar dat vond ik zelf ook altijd al.

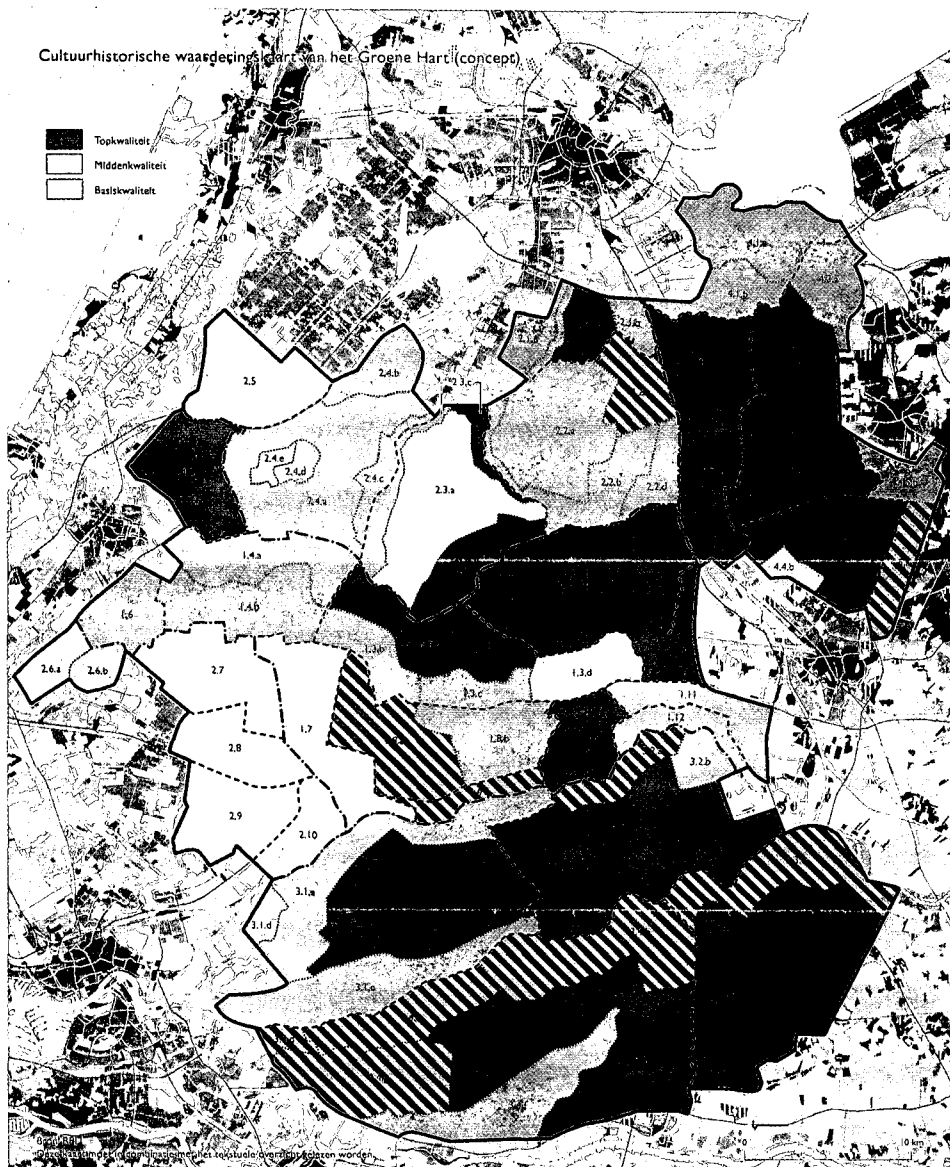
Het begrip Groene Hart werd in 1973 geïntroduceerd door het kabinet-Den Uyl. Er waren grenzen van het gebied aangegeven, maar die werden telkens gewijzigd, laatst nog in de Vierde Nota Extra. Zo valt het grootste deel van de Haarlemmermeer er net niet onder, en de Alblasserwaard net wel. Tijdens de Groene Hart-gesprekken,

die eind 1995 op initiatief van minister De Boer werden gehouden, bleek dat er brede steun bestond voor haar Groene Hart-beleid. Maar een goede tekst, waarin de Groene Hart-gebieden met al hun bijzondere kenmerken beschreven en gewaardeerd werden, zodat je daarop je beleid kunt baseren bij het maken van ruimtelijke ordeningsplannen, was niet voorhanden. De minister gaf toen opdracht aan enkele organisaties om binnen een half jaar zo'n tekst te schrijven, met een cultuurhistorische waarderingskaart van het Groene Hart op schaal 1:200.000. Het Platform Landschap en Cultuurhistorie nam uiteindelijk het voortouw bij de productie daarvan.

Een half jaar is weinig, maar precies op tijd, eind juni, wist Platform-voorzitter prof. Guus Borger in Nieuwspoort een concept aan de minister te overhandigen, onder de titel Cultuurhistorie in het Groene Hart; een overzicht en een waarderingskaart – de definitieve waarderingskaart verschijnt in

Beschermd dorpsgezicht Loenen, al aangetast door nieuwbouw. Foto Bert Franssen.

Cultuurhistorische waarderingskaart van het Groene Hart.

september. 'Dit is waar het om gaat,' zei hij bij die gelegenheid. 'Hierin staan de cultuurhistorische kwaliteiten van het Groene Hart.' Hij legde nog even uit wat cultuurhistorie is: 'Cultuurhistorie is datgene wat je nu ziet van het verleden. Alles wat de mens veranderd heeft en wat zijn weerslag heeft gevonden in het landschap. Daarvoor is geen eindstreep. We bouwen nog steeds aan ons land.' Helaas worden de cultuurhistorische kwaliteiten van het Groene Hart zelden op hun waarde geschat. We zien ze eenvoudig niet. Buitenlanders vaak wel, meent Borger. Zijn Platform ijvert voor een groter draagvlak van de cultuurhistorie bij het publiek en verwacht in dit opzicht veel van de nota. 'Het verleden moet toekomst krijgen. Dáár gaat het om.' Aldus Borger.

Druk op open ruimte neemt toe

De professor heeft ook een planoloog gecharterd voor een toespraakje, prof. *Needham*. Deze trekt van leer tegen mensen die hun schouders ophalen

over het groene hart. 'Het heersende beeld van de open ruimte is dat ze een functie moeten hebben. Er wordt gesproken over onze "kostbare" ruimte. En de ruimte is pas kostbaar als er "iets nuttigs" mee gedaan wordt.'

De agrarische bedrijfsvoering was lang een waarborg voor behoud van het open karakter van het Groene Hart, maar heeft de laatste jaren niet zoveel grond meer nodig. De druk op de open ruimte is daarom sterk: 'dat blijkt wel uit het feit dat de afgelopen 40 jaar per jaar gemiddeld 82 hectare van de open ruimte in bebouwde ruimte is omgezet. Ook andere functies dan bebouwing worden mogelijk geacht, zoals ontspanning, het lichaam in conditie brengen, e.d. Maar vrijwel alle claims komen voort uit functionele zingeving. Iedere vierkante meter moet een nuttige functie hebben!'

Needham pleitte dus voor een andere kijk op het Groene Hart. 'De open ruimte waarderen om wat het is. De intrinsieke waarde ervan. De waarderingskaart doet dat: het Groene Hart

bewonderen om wat het is, niet om hoe het gebruikt kan worden!' Needham vergeleek het Groene Hart met het ongeveer even grote Peak National Park bij Manchester in Engeland. Het is hem opgevallen dat het Groene Hart onderwerp is van plannen om te bouwen, terwijl The Peak gewaardeerd wordt om wat het is, er wordt slechts op bescheiden schaal in gebouwd.

Hadden Borger en Needham gezegd dat ze 'heel blij' waren met minister De Boers opdracht, de laatste sprak nu van 'hartverwarmende betogen' en ten slotte vond Borger weer dat de minister 'héél, héél mooi nieuws' had gebracht. Zij kondigde namelijk aan een beleidsnota uit te brengen, die als toetsingskader kan dienen voor het toekomstig ruimtelijk beleid. Bebouwing moest volgens haar maar zoveel mogelijk aan de randen van de Randstad plaatsvinden.

Gebouwde monumenten

Behoud van het Groene Hart is voor Heemschut een nauwelijks te onderschatten belang. De discussie gaat namelijk zelden alleen over de landschappelijke waarde van een grote open ruimte; gebouwde monumenten behoren óók tot het Groene Hart. Zo kreeg de *Buitenplaatsenzone* van de *Vechtstreek* de waardering 'top', onder meer dankzij haar 'samenhangende reeks van dorpen, buitenplaatsen en boerderijen aan weerszijden van de Vecht.' Waardevol in deze zone zijn ook fort Nieuwersluis, een Joodse begraafplaats, een steenfabriek, boerderijen van het halletype, een waterwipmolen. En dat allemaal temidden van 'een vrijwel ononderbroken reeks van parkbossen en een rijke broedvogelpopulatie en een veelheid van stinzenplanten zoals sneeuwkllokje en longkruid.'

Door de makers van de nota is het Groene Hart in vier gebieden gesplitst: de boorden van de Oude Rijn; het gebied van de droogmakerijen, bovenlanden en veenplassen; de Waarden; de Vechtstreek. Deze werden elk weer onderverdeeld in deelgebieden die op hun beurt verder gesplitst werden. Op die manier werd – om slechts één voorbeeld te noemen – aan de Boorden van de Oude Rijn het deelgebiedje *Zegveld* onderscheiden. Een bij uitstek open weidegebied, mooi verkaveld, met fraaie boerderijen en een bewoningslint langs de Meije, aangemerkt als een MIP-gebied van bijzondere waarde. De nederzettingen hebben een duidelijke visuele relatie met het open gebied aan weerszijden ervan.

Cultuurhistorie in het Groene Hart. Een overzicht en een waarderingskaart - concept. Auteurs: Prof. dr. Guus J. Borger en Drs. Paul H.C. Vesters. Juni 1996.